

ISTORIE

Bill Browder, fondator și director executiv al fondului Hermitage Capital Management, a fost cel mai important investitor străin în Rusia până în 2005, când viza i-a fost anulată din cauza campaniei sale împotriva corupției și a devalizărilor practicate de oligarhi. Fondul său a devenit ținta unei operațiuni frauduloase susținute de organele judiciare. Arestat abuziv în 2008, Serghei Magnițki, unul dintre avocații săi, a fost ucis după un an petrecut în detenție. Bill Browder a militat, din acel moment, pentru tragerea la răspundere a celor responsabili de această crimă. Ca urmare a demersurilor sale, Congresul SUA a votat în 2012 Legea Magnițki, prin care au fost impuse sancțiuni împotriva oficialilor implicați în acest caz. Actul a fost apoi extins, incluzând în prezent și alte situații de încălcare a drepturilor omului. Legi similare au fost adoptate ulterior de mai multe țări din Europa și din lume.

BILL BROWDER
ALERTĂ ROȘIE
CUM AM DEVENIT INAMICUL
NUMĂRUL UNU AL LUI PUTIN

Traducere din engleză de
Dana Georgescu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactori: Sorin Gherguț, Raluca Popescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Carmen Petrescu
Prelucrări digitale: Dan Dulgheru

Tipărit la Real

Bill Browder
Red Notice
Copyright © Hermitage Media Limited 2015
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2018, pentru prezenta versiune românească

ISBN 978-973-50-6289-7
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Pentru Serghei Magnițki,
cel mai curajos om
pe care l-am cunoscut vreodată

Cu toate că povestea din această carte este adevărată,
ea va deranja cu siguranță pe niște oameni
foarte puternici și periculoși. Pentru a-i proteja
pe cei nevinovați, unele nume și locuri au fost schimbate.

Alertă roșie: Comunicare emisă de Interpol solicitând arestarea persoanelor date în urmărire, în scopul extrădării lor.
O alertă roșie a Interpolului este în prezent instrumentul cel mai apropiat de un mandat de arestare internațional.

Cuprins

1. Persona non grata	11
2. Cum te răzvrățești împotriva unei familii de comuniști?	22
3. Chip și Winthrop	29
4. „Putem să vă facem rost de o femeie să vă țină noaptea de cald“	38
5. Cecul refuzat	53
6. Flota de traulere Murmansk	66
7. La Leopolda	79
8. Greenacres	93
9. Dormind pe podea în Davos	103
10. Acțiuni preferențiale	111
11. Sidanco	121
12. Peștișorul fermecat	131
13. Avocați, arme și bani	140
14. Lăsând în urmă Villa d'Este	149
15. Și ne prăbușim cu toții	157
16. Marți cu Morrie	163
17. Analiza furtului	174
18. 50 %	184
19. O amenințare la adresa siguranței naționale	192
20. Vogue Café	196
21. G8	206
22. Raziile	213

23. Departamentul K	225
24. „Dar poveștile rusești nu se termină niciodată cu bine“	230
25. Un echipament de bruiaj de înaltă frecvență.	241
26. Enigma	254
27. DHL	262
28. Habarovsk	272
29. Porunca a noua	280
30. 16 noiembrie 2009	295
31. Principiul Katyń	305
32. Războiul lui Kyle Parker	315
33. Clădirea Russell, sala 241	325
34. Ruși intangibili.	337
35. Conturile din Elveția	343
36. Prințesa impozitelor	351
37. Cum se fac cârnații	354
38. Delegația lui Malkin	368
39. Dreptate pentru Serghei	377
40. Cel care umilește, umilitul	384
41. Alertă roșie	391
42. Sentimente	399
<i>Mulțumiri</i>	409
<i>Index</i>	411

1. Persona non grata

13 noiembrie 2005

Sunt un om al cifrelor, așa că voi începe cu unele importante: 260; 1; și 4.500.000.000.

Iată și ce înseamnă ele: la fiecare două săptămâni călătoresc de la Moscova, orașul în care trăiam, la Londra, orașul unde mă consideram acasă. Făcusem această călătorie de 260 de ori în ultimii 10 ani. Obiectivul numărul „1“ al acestei călătorii era să-mi vizitez fiul, David, care avea opt ani pe atunci și care trăia cu fosta mea soție în Hampstead. Când am divorțat, mi-am luat angajamentul să-l vizitez în weekend o dată la două săptămâni, oricare-ar fi. Și nu mi l-am încălcat niciodată.

Existau 4.500.000.000 motive să mă întorc la Moscova cu o asemenea regularitate. Aceasta era valoarea totală a activelor administrate de firma mea, Hermitage Capital. Eu eram fondatorul ei și directorul general, iar în deceniul anterior făcusem o grămadă de bani pentru o mulțime de oameni. În 2000, Fondul Hermitage a fost clasat drept cel mai performant fond de piață emergentă din lume. Am generat randamente de 1.500 % pentru investitorii cu care am lucrat de la lansarea fondului în 1996. Succesul afacerii mele depășea cu mult cele mai optimiste speranțe. Rusia postsovietică oferise unele dintre cele mai spectaculoase oportunități de investiții din istoria piețelor financiare, și să lucrez acolo fusese pe cât de aventuros – și uneori chiar periculos –, pe atât de profitabil. Plictisitor n-a fost niciodată.

Făcusem călătoria de la Londra la Moscova de atâtea ori încât o știam în cele mai mici detalii: cât dura să trec de securitate în Heathrow; cât dura îmbarcarea într-un avion Aeroflot; cât dura decolarea și zborul spre est în acea țară care se întuinea și care, de la mijlocul lui noiembrie, se îndrepta cu pași repezi spre o nouă iarnă friguroasă. Zborul dura 270 de minute. Suficient timp cât să mă uit prin *Financial Times*, *Sunday Telegraph*, *Forbes* și *Wall Street Journal*, precum și prin e-mailuri și documente importante.

În timp ce avionul se ridica, mi-am deschis servieta ca să-mi scot materialele de citit din ziua aceea. Alături de documente, ziare și reviste ilustrate era o mapă mică din piele. În această mapă erau 7.500 de dolari în bancnote de câte 100 de dolari. Cu această sumă aveam o șansă mai bună să prind acel ultim zbor proverbial de la Moscova – precum cei care scăpaseră la mustață din Phnom Penh sau din Saigon înainte ca țările respective să se prăbușească în haos și ruină.

Dar eu n-o ștergeam din Moscova, ci mă întorceam acolo. Mă întorceam la muncă. Și, de aceea, voiam să mă pun la curent cu știrile din weekend.

Un articol din *Forbes* pe care l-am citit spre sfârșitul zborului mi-a captat atenția. Era despre un om pe nume Jude Shao, un chinez american care, ca și mine, avea un MBA de la Stanford. Fusesse cu câțiva ani după mine la școala de comerț. Nu-l știam, dar, ca și mine, era un om de afaceri de succes într-o țară străină. În cazul lui, în China.

Intrase în conflict cu niște înalți funcționari chinezi și, în aprilie 1998, a fost arestat după ce a refuzat să plătească o mită de 60.000 de dolari unui colector de taxe din Shanghai. În cele din urmă, Shao a fost condamnat pe baza unor acuzații false și a primit o pedeapsă de 16 ani de închisoare. Câțiva foști absolvenți de Stanford organizaseră o campanie pentru a-l elibera, dar fără succes. În vreme ce citeam, lui Shao îi putrezeau ciolanele într-una din închisorile oribile din China.

Articolul mi-a dat fiori. China era de zece ori mai sigură decât Rusia în materie de afaceri. Preț de câteva minute, în timp ce avionul cobora de la trei mii de metri deasupra aéro-

portului Șeremetievo din Moscova, mi-am pus problema dacă nu cumva făceam o tâmpenie. De ani de zile, principala mea abordare în investiții era activismul acționarului. În Rusia, asta însemna lupta contra corupției oligarhilor, cei douăzeci și ceva de oameni despre care se spunea că furaseră 39% din țară după căderea comunismului și care au devenit miliardari aproape peste noapte. Oligarhii dețineau majoritatea companiilor care erau tranzacționate la bursă și de multe ori le jefuiau pe rupte. De cele mai multe ori ieșisem învingător din confruntările cu ei, dar, deși această strategie a făcut ca fondul meu să fie de succes, mi-a și adus mulți dușmani.

Ajungând la sfârșitul articolului despre Shao m-am gândit: *Poate c-ar trebui s-o las mai moale. Am o viață de trăit. Pe lângă David, mai aveam o nouă soție la Londra. Elena era rusoaică, frumoasă, incredibil de inteligentă și cât se poate de gravidă cu primul nostru copil. Poate ar trebui să mai iau o pauză.*

Dar atunci roțile au atins pământul și am lăsat revistele, mi-am pornit BlackBerry-ul și mi-am închis servieta. Am început să-mi verific e-mailurile. Atenția mi s-a mutat de la Jude Shao și oligarhi la ceea ce pierdusem cât timp zburasem. Trebuia să trec prin vamă, să ajung la mașină și înapoi la apartamentul meu.

Aeroportul Șeremetievo e un loc ciudat. Terminalul cu care eram cel mai familiarizat, Șeremetievo-2, a fost construit pentru Olimpiada de Vară din 1980. Pesemne că arătase impresionant la deschidere, dar în 2005 se deteriorase mult. Mirosea a sudoare și a tutun ieftin. Plafonul era decorat cu rânduri peste rânduri de cilindri din metal care aduceau cu niște conserve ruginite. Nu exista o coadă organizată la controlul pașapoartelor, așa că trebuia să intri într-o mulțime de oameni și să fii pe fază să nu ți se bage altul în față. Și ferească sfântul să-ți fi dat vreo valiză la cală. Chiar și după ce pașaportul ți-era ștampilat, trebuia să mai aștepți încă o oră ca să-ți revendici bagajul. După un zbor de mai bine de patru ore, nu era nici o plăcere să intri în felul acesta în Rusia, mai ales dacă făceai călătoria ca mine, la fiecare două weekenduri.

Procedasem astfel din 1996, dar prin 2000 un prieten mi-a spus de așa-numitul serviciu VIP. În schimbul unei mici taxe

câștigam o oră, uneori chiar două. Nu era nici pe departe luxos, dar își merita banii din plin.

Din avion m-am dus direct la salonul VIP. Pereții și tavanul erau zugrăviți în verde praz. Podeaua era din linoleum de culoare cafenie. Scaunele din salon, tapițate cu piele arămie, erau destul de confortabile.

Pe durata așteptării, personalul de acolo te servea cu o cafea slabă sau cu un ceai lăsat prea mult la infuzat. Am ales ceai cu o felie de lămâie și mi-am dat pașaportul agentului de la poliția de frontieră. Câteva secunde mai târziu eram cufundat în puhoiul de e-mailuri de pe BlackBerry-ului meu.

Abia dacă am observat când șoferul meu, Aleksei, care era autorizat să intre în salon, a sosit și a început să stea de vorbă cu agentul de la poliția de frontieră. Aleksei avea, ca și mine, 41 de ani, dar, spre deosebire de mine, avea 1,95 înălțime și 110 kilograme, era blond și cu trăsături dure. Fost colonel în Poliția rutieră din Moscova, nu vorbea o boabă de engleză. Era mereu punctual și întotdeauna priceput să se înțeleagă cu polițiștii rutieri după mici încurcături în trafic.

Nu le-am băgat în seamă conversația, am răspuns la e-mailuri și mi-am băut ceaiul cald. După o vreme, s-a auzit un anunț la sistemul de difuzoare cum că bagajele de la zborul meu puteau fi ridicate.

Abia atunci mi-am ridicat privirea și m-am gândit: *Sunt aici de o oră?*

M-am uitat la ceas. Chiar eram acolo de o oră. Zborul meu aterizase la 7.30 seara și acum era 8.32. Ceilalți doi pasageri de la zborul meu din salonul VIP plecaseră de mult. I-am aruncat o privire lui Aleksei. Mi-a întors și el o privire care spunea: *Stai să verific.*

În timp ce vorbea cu agentul, am sunat-o pe Elena. La Londra era abia 5.32, așa că știam că e acasă. În timp ce vorbeam cu ea eram cu ochii pe Aleksei și pe agentul de poliție. În scurt timp, conversația lor s-a transformat într-o ceartă. Aleksei a lovit în masă, iar agentul i-a aruncat o privire nervoasă.

— Ceva nu e în ordine, i-am spus Elenei.

M-am ridicat și m-am apropiat de masă, mai mult iritat decât îngrijorat, și am întrebat ce se petrece.

În timp ce mă apropiam, mi-am dat seama că ceva nu era deloc în ordine. Am pus-o pe Elena pe difuzor și ea mi-a tradus. Limbile străine nu sunt punctul meu forte – chiar și după zece ani, vorbeam rusă doar cât să mă descurc în taxi.

Conversația se tot învârtea în gol. Mă uitam ca un spectator la un meci de tenis, cu capul când într-o parte, când în cealaltă. La un moment dat, Elena a spus:

— Cred că e o problemă cu viza, dar agentul nu vrea să spună.

Apoi, doi agenți de poliție în uniformă au intrat în încăpere. Unul a arătat spre telefonul meu, iar celălalt spre bagaje.

— Sunt aici doi agenți care îmi cer să închid și să merg cu ei. Te sun înapoi de îndată ce pot, i-am spus Elenei.

Am închis. Unul dintre ofițeri mi-a adunat bagajele. Celălalt mi-a luat documentele de călătorie. Înainte să merg cu ei, m-am uitat la Aleksei. Umerii și ochii i se se lăsaseră în jos, gura îi era ușor întredeschisă. Era descumpănit. Știa că în Rusia, dacă lucrurile merg rău, de obicei merg foarte rău.

M-am dus cu agenții și ne-am strecurat pe coridoarele laterale ale aeroportului Șeremetievo-2 spre sala mai mare, obișnuită, de control la frontieră. Lumina era supărătoare. Scaunele turnate din plastic erau pironite de podea pe mai multe rânduri. Vopseaua bej de pe pereți era coșcovită din loc în loc. Alți câțiva indivizi reținuți, nervoși, lâncezeau în zonă. Nici unul nu vorbea. Cu toții fumau.

Polițiștii au plecat. Un grup de agenți în uniformă stătea închis în spatele unui ghișeu cu pereți de sticlă în zona cea mai îndepărtată a încăperii. Mi-am ales un scaun lângă ei și am încercat să înțeleg ce se întâmplă.

Dintr-un motiv necunoscut mi s-a permis să-mi păstrez toate lucrurile, inclusiv telefonul mobil, care funcționa. Am luat-o ca un semn bun. Am încercat să mă obișnuiesc, dar în acest timp articolul despre Jude Shao mi-a revenit în minte fără voia mea.

M-am uitat la ceas: 8.45 seara.

Am sunat-o din nou pe Elena. Nu era îngrijorată. Mi-a spus că pregătea un fax de informare pentru reprezentanții Ambasadei Marii Britanii din Moscova și că-l va trimite de îndată ce e gata.

L-am sunat pe Ariel Bouzada, un fost agent Mossad israelian care lucra la firma mea în calitate de consilier de securitate în Moscova. Ariel era socotit unul dintre cei mai buni consilieri de securitate din țară și eram încredințat că va putea să rezolve problema.

Ariel s-a mirat când a auzit ce se întâmplase. Mi-a spus că o să dea niște telefoane și o să mă sune înapoi.

Pe la 10.30 am sunat la ambasada britanică și am vorbit cu o persoană pe nume Chris Bowers, de la secția consulară. Pri-mise faxul de la Elena și era deja la curent cu situația mea, sau cel puțin știa cât știam și eu. Mi-a verificat din nou toate informațiile – data nașterii, numărul pașaportului, data la care fusese eliberată viza, totul. Mi-a spus că fiind duminică seara probabil că nu putea face prea multe, dar că va încerca.

Înainte să închidă, m-a întrebat:

— Domnule Browder, v-au oferit ceva de mâncat sau de băut?

— Nu, am răspuns eu.

A murmurat ceva, iar eu i-am mulțumit, apoi i-am spus la revedere.

Am încercat să mă așez confortabil pe scaunul de plastic, dar n-am reușit. Timpul trecea greu. M-am ridicat. Am pășit printr-o cortină de fum de țigară. Am încercat să nu mă uit la privirile goale ale celorlalți oameni reținuți acolo. Mi-am verificat e-mailurile. L-am sunat pe Ariel, dar n-a răspuns. M-am îndreptat spre geamul de sticlă și am început să vorbesc cu agenții în rusa mea rudimentară. Nu m-au băgat în seamă. Pentru ei eram un nimeni. Mai rău, eram deja un prizonier.

Merită precizat că în Rusia nu există respect pentru individ și pentru drepturile sale. Oamenii pot fi jertfiți pentru nevoile statului, pot fi folosiți ca scuturi, monedă de schimb sau chiar ca simplă carne de tun. La nevoie, de oricine se poate scăpa. O celebră vorbă a lui Stalin o spune elocvent: „Dispare omul, dispare și problema.“

În acel moment, m-am gândit din nou la Jude Shao, din articolul din Forbes. Ar fi trebuit oare să fi fost mai prudent în trecut? Mă obișnuisem atât de mult să mă lupt cu oligarhii și cu funcționarii ruși corupți, încât mă împăcasem cu posibilitatea ca și eu să dispar, dacă cineva și-o dorea suficient de mult.

Am clătinat din cap, alungându-l pe Shao din minte. M-am întors la gardieni, încercând să scot ceva de la ei, orice, dar degeaba. M-am întors la locul meu. L-am sunat din nou pe Ariel. De data asta a răspuns.

— Ce se întâmplă, Ariel?

— Am vorbit cu mai multe persoane și nimeni nu spune nimic.

— Cum adică nimeni nu spune nimic?

— Adică nimeni nu spune nimic. Îmi pare rău, Bill, îmi trebuie mai mult timp. E duminică seara. Nimeni nu e disponibil.

— Bine. Anunță-mă cum afli ceva.

— Așa voi face.

Am închis. Am sunat din nou la ambasadă. Nici ei nu avansaseră în nici un fel. Ori erau trimiși la plimbare, ori eu nu figuram încă în sistem, ori ambele. Înainte să închidă, consulul a întrebat iar:

— Domnule Browder, v-au oferit ceva de mâncat sau de băut?

— Nu, am repetat eu.

Întrebarea părea cam fără sens, dar Chris Bowers era clar de altă părere. Pesemne că avusese de a face cu acest tip de situație înainte, și mi-a trecut prin cap că e o tactică foarte rușească să nu oferi nici mâncare, nici băutură.

Încăperea s-a umplut cu alte persoane reținute, în timp ce trecuse de miezul nopții. Toți erau bărbați și, după cum arătau, păreau să provină din foste republici sovietice. Georgieni, azeri, cazaci, armeni. Bagajele lor, dacă aveau vreunul, erau niște simple genți de voiaj sau niște sacoșe ciudate, imense, din nailon, înfășurate în bandă adezivă. Toți fumau neîntrerupt. Unii vorbeau în șoptă. Nici unul nu arăta nici un fel de emoție sau de îngrijorare. Pe mine se osteneau să mă bage în seamă la fel de mult ca gardienii, deși în mod clar eram ca un pește pe uscat: nervos, cu un sacou albastru, un BlackBerry și un troller negru.

Am sunat-o din nou pe Elena.

— Ai aflat ceva?

A oftat.

— Nu. Dar tu?

Probabil că mi-a simțit îngrijorarea din voce.

— O să fie bine, Bill. Dacă e doar o problemă cu viza, mâine te întorci aici să rezolvi totul. Sunt sigură.

Calmul ei m-a ajutat.

— Știu.

M-am uitat la ceas. Era 10.30 seara în Anglia.

— Du-te la culcare, draga mea. Și tu, și copilul aveți nevoie de odihnă.

— Bine. Te sun imediat dacă aflu ceva.

— Și eu.

— Noapte bună.

— Noapte bună. Te iubesc, am adăugat, dar ea închisese deja.

O îndoială mi-a fulgerat prin minte. *Dacă nu era vorba doar de o problemă cu viza? Aveam s-o mai văd pe Elena vreodată? Aveam să-mi văd vreodată copilul nenăscut? Aveam să-l mai văd vreodată pe fiul meu, David?*

În timp ce mă luptam cu aceste sentimente sumbre, am încercat să mă așez de-a curmezișul scaunelor tari, folosindu-mi haina drept pernă, dar scaunele erau făcute să împiedice somnul. Nemaipunând la socoteală că eram înconjurat de o adunătură de oameni cu figuri amenințătoare. Cum să adorm în preajma unor asemenea indivizi?

N-am adormit.

M-am ridicat în șezut și am început să tastez pe BlackBerry, făcând liste cu persoanele pe care le cunoscusem de-a lungul anilor în Rusia, Marea Britanie și America, și care m-ar fi putut ajuta: politicieni, oameni de afaceri, reporteri.

Chris Bowers a mai sunat o ultima dată înainte să iasă din tura de la ambasadă. M-a asigurat că persoana care îi lua locul va fi pe deplin informată. Voia în continuare să știe dacă mi s-a oferit mâncare sau apă. Nu mi se oferise. S-a scuzat, deși nu putea face nimic. Era clar că ținea să consemneze relele tratamente, în caz că urma să fie nevoie de o asemenea listă. După ce am închis, m-am gândit: *Rahat.*

Se făcuse deja două sau trei dimineăța. Mi-am închis BlackBerry-ul ca să-i economisesc bateria și am încercat din nou să dorm. Mi-am pus o cămașă din bagaj peste ochi. Am înghițit fără